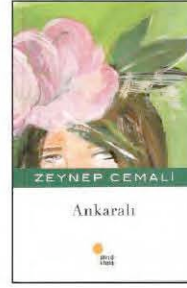

Zeynep Cemali'nin göremediği son romanı

Ankaralı'yı okurken, Yunus Emre'nin dizeleri geldi hep aklıma: "Ölürse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil". Zeynep Cemali aramızdan ayrıldı ama o ölesi değil! Kasım 2009'da İstanbul'da sonsuzluğa yelken açan Zeynep Cemali'nin, ardında bıraktığı son romanı Ankaralı.

Kitapta öylesi bir sır anlatılıyor ki, Pehlivanoglu ailesindeki herkese acı çektirmekten başka işe yaramamış. Düğüm üstüne düğüm atılmış, çözmeye çalıştıkça daha da karmaşık hale gelmiş. Bilenler susmuş, koskoca bir yaşam unutulup gitmiş... Sırrı öğrendiğinde sekiz yaşlarında olan Doğa Pehlivanoglu ile tanışıyoruz kitapta. Doğa "meraklılara gerçekleri anlatacağım" diyerek daha kitabın ilk sayfalarından sarıp sarmalıyor okuru. "Okuyan olur mu bilmiyorum. Zaten asıl amacım, yıllar önce beni 'İspiyoncu papağan, kocakulak Doğa!' diye ünlileyenlere, nasıl çuvaladıklarını göstermek." (s.9) Doğa'nın anne ve babası bir botanik bahçesi işletirler. Ailece, bir televizyon kanalının "Doğa ve İnsan" adlı programına konuk olunca, kimsenin uğramadığı botanik bahçesi ünlü olur. Artık turizm firmalar oraya turlar düzenlemekte, halk yoğun ilgi göstermektedir. Mini marketteki doğal ürünler yok satar. Botanik bahçesinin ziyaretçisinin çok olduğu bir gün Doğa, bahçede yaşlı bir kadınla karşılaşır. Fatma isimli bu kadın Ankara'dan gelmiştir. "Kıvrırcık ak saçları güneşin altında gümüş gibi parlıyor, kara gözleri kızlarla ofis arasında gidip geliyordu. Çevredeki kadınlardan çok farklıydı. Babaannemin eski Burda dergilerinden fırlamış gibiydi. İnce, uzun boylu ve çok sıktı. Kendisini süzdüğümü fark edince, gamzeleri yine belirdi. 'Merhaba' dedi içtenlikle. 'Bahçenizi gezmek istiyorum. Ama çok büyük... Kaybolurum diye korkuyorum' (s.18). Doğa, yaşlı kadına bahçeyi gezdirmeye başlar; bu minik gezi ailenin tarihine doğru yapılacak büyük yolculuğun ilk adımıdır.

Ankaralı Fatma'nın aileyi televizyonda görüp bahçeye gelmesiyle başlayan, gizemli bir mektupla devam eden, aile için bir kâbusa dönen hikâyedeki gerçekler aydınlandıkça madalyonların iki değil, binbir yüzü olduğunu duyumsuyoruz. "Duyumsama" sözcüğünü bilerek kullandım, çünkü Zeynep Cemali hikâyelerini anlatırken malzemesini öylesine ustalıkla işler ki, bazı şeyleri söylemeden duyumsatır okuruna.

Bu yolculuk sırasında Doğa'nın ailesini yakından tanırız. Doğa'nın babası ve amcası Vahit Bey arasında uçurumu fark ederiz. Vahit bey botanik bahçesini müteahhide verip beş katlı apartman dikmesi için kardeşine baskı yapar. Doğa'nın babası Cavit Pehlivanoglu ise, ilkelerin her zaman paradan önce geldiğini savunur. Büyük dayıları iki kardeş için "biri bey oğlu, öbürü gaddar

ağa oğlu" diye düşünerek iki kardeşin farklılığını vurgular. Doğa'nın babaannesi, eşi aktar Ahmet Bey'in huysuzluklarına katlanmayı başaran, çok zeki bir kadındır; iki oğlunun arasını bulmayı her zaman başarır. Roman boyunca Pehlivanoglu ailesinde yaşanan gelgitlerin, iç burkan gerçekliklerin tanığı oluruz. Onların acıları, kırgınlıkları, tutkuları, hırçınlıkları gözümüzün içine bakar. Romanın 164. sayfasındaki "Büyümek, galiba yalancılığa adım atmak" saptaması belki de romanın birkaç anahtar tümcesinden biri.

Zeynep Cemali, Ankaralı romanında Pehlivanoglu ailesinin sırrına büyüteç tutarken kocaman bir soruyu da önümüze koyuyor: Aile nedir? "Birilerinin, akıllarında köklerini tırpandığı, dahını, sürgününü budadığı ulu bir ağaç mı? Yoksa aynı soyadı taşıyan baci, kardeş, amca, yeğen bolluğu mu?" (s.44). Doğa, küçük yaşında, kafasını karıştıran pek çok soruyla baş başa kaldığında aile kavramının farklı kutupları da içinde barındıran bir denklem olduğunu fark etmeye başlar. Romanın bize sorduğu bir başka soru da kardeşlik kavramıyla ilgili. Doğa'nın kardeşi olmadığı için bu soruyu gözlemlerine dayanarak yanıtlıyor: "Öfkeyle parmağınızı gözüne uzattığınız kişinin size 'Canım kıymık mı battı?' diye sormasıdır kardeşlik" (s.89). Başlarda minik bir kar topuyken, gitgide çığa dönüşen, yanıtını arayan (bana göre) en önemli soru, biyolojik anne ve üvey anne kavramlarıyla ilgili. "Üvey" dediğimiz anne ya da babayla "aile bağı" dediğimiz o görünmez bağ güçlenerek büyüyemez mi? Zeynep Cemali üveylik, özlük konusunda romanı yetkin bir çözüme ulaştırmış. Hem biyolojik anne hem de üvey anne arasında dengeyi özenle kurmuş. Metin kurma aşamasında bunu başarmak görüldüğü kadar kolay değildir; tiplerin melerini ve çözümlemelerin çocuk okuru vardıracağı sonuçların inandırıcı olması gerekliliğinin yanı sıra onları dünya görüşlerine katkı verebilecek sonuçlara ulaştırmak Zeynep Cemali gibi usta yazarların işidir. Yazar, dengeyi bozarak üvey anneden yana bir tavır koymuş olsaydı bu, romanın bir kusuru olarak görülürdü. Pehlivanoglu ailesinde yaşanan fırtınaların romanın sonunda durulması, apansız mutlu bir sona bağlanıvermesi söz konusu olsaydı, bu da pek şematik bir sonuç olurdu. Oysa Cemali, romanın son sayfasında "sahici"liği bakın nasıl pekiştiriyor: "Oysa o gece dinenin yalnızca karayel olduğunu, Pehlivanoglu ailesinde yaşanacak gelgitlerin hiçbir zaman eksilmeceğini büyüdükçe anladım." (s.197)

Cemali okurları, onun roman kişilerini canlı kılan, mekânların rengini, kokusunu bile okuruna duyumsatan dilini bilirler. Yazar, Ankaralı'da da duru, bir o kadar da ışıltılı diliyle işliyor kurgusunu. Zeynep Cema-

li'yi keşif serüvenine atılmak isteyenler için Ben, Çınar Ağacı ve Puf Böreği, Gül Sokağı'nın Dikenleri, Çılgın Babam, Öykü Öykü Gezen Kedi, Güzelce'de Bir Kaçak, Patenli Kız, Ballı Çörek Kafeteryası'nı okumak yepyeni ufuklar açacaktır.

Ankaralı'nın fonundaki ince işçilik gözden kaçacak gibi değil. Zeynep Cemali aramızdan ayrılmadan önce romanını yayınevine teslim etmiş miydi? Kapağını biliyor muydu? Yoksa da kitap yarımdaydı da editörü mü bitirdi? Ankaralı, Türk çocuk edebiyatının üstünde durulması gereken bir kitabıdır; hem okurla paylaşmak hem de ileride akademik çalışma yapmak isteyenlerin işini kolaylaştırmak adına kitabın editörü Mine Soysal'a merak ettiklerimi sordum.

Sevgili Mine Hanım, Ankaralı'nın editörlüğünü yaptınız, bu nasıl bir sorumluluktu? Diğer çalışmalarınızdan farklı mıydı?

Günışığı Kitaplığı'ndaki her kitap, her toplantı, her yeni heyecan, Zeynep Cemali'yi anarak, onu çağırarak, onu özleyerek yaşıyor. Cemali'nin insanlığı, yazarlığı, yüce yürekliliği bizi sarmalayan mükemmel bir kucak gibi. Bizler hep onunla yaşamayı sürdürüyoruz. Ankaralı kitabının editöryel çalışması, yaşadığım, yaşadığımız en dramatik deneyimlerden biri. Yazarıyla tartışamadığınız, paylaşamadığınız, eleştiremediğiniz çok değerli, benzersiz bir metni çalışmak, bizler için sarsıcı bir deneyim oldu. Yayınevimizin baş editörü Müren Beykan en büyük desteğim oldu. Bütün çalışma arkadaşlarım, beni bu büyük özlem bozgununda, bu "yazarsız" editöryel çalışmada büyük bir sessizlik sağlayarak desteklediler. Bu sayede, Zeynep'in artık seslendiremediği cümleleri, nidaları, sesini duymadan, gülen ya da buğulanan gözlerini göremeden, sesindeki titremeyi ya da eminliği hissedemeden aylarca çalıştık. Öte yandan, Cemali öyle mükemmel bir kitap yazmış ki; her editöre böyle olgun, böyle usta işi, böyle başyapıt niteliğinde hacimli ve çok boyutlu bir dosya çalışmak nasip olmaz. Dedim ya, sadece benim için değil, hepimiz için sıra dışı bir deneyim yaşadık, yaşıyorum. Hâlâ sürüyor etkileri; belki de bir ömür boyu sürecek...

Cemali, kitabını bitirip yayınevine teslim etmiş miydi, yoksa sizin kazılarınızla mı bulundu bu muhteşem roman?

Çok uzun bir yazılış öyküsü var Ankaralı'nın. Öyküyü Zeynep'ten yıllar önce dinlemiş, çok etkilenmiştik. Ülkemizde kadının toplum yaşamındaki yeri, kadınlık, annelik ve aile olmak üzerine son derece zor, acı dolu, trajik bir öyküydü; çocuk için kurgulanması mümkün olmaz gibiydi. Zeynep'le ara ara konuşmuş, hep karşılıklı çok heyecanlanmıştık. Bambaşka yazım süreçleri içindeyken bile, Ankaralı hep onun işliğinde ön sıradaydı; hep bizim editörlük mutfa-

ğımızda yeri hazırды. Geçen ilkbaharda kurguyu çözmüş, artık yoluna koymuştu. Yaz aylarında, "Az kaldı, yakında bitecek," diyordu her konuşmamızda. Yayınevine vermeden önce görüşünü almak amacıyla sevgili yeğenine gönderdiği bir e-posta iletilisine eklemiş. Aynı günlerde ansızın hastaneye kaldırıldı ve o korkunç yoğun bakım süreci başladı. Yeğeni, teyzesinden gelen iletilerden birinin ekinde bu değerli dosyanın bulunduğunu çok sonra fark edip haber verdiğinde Zeynep'i kaybetmiştik. Ankaralı'yı okumak, o günlerde bizim için hem çok zordu, hem de en güzel şeydi.

ÖRNEK BİR YAZAR

- Türk yazınına büyük bir katkıdır Ankaralı, bunun için yayınevinde emek harcayan herkesi kutlarız. Eğer çok özel değilse sorabilir miyim, Zeynep Cemali bu kitabı yazarken onunla ilgili görüş alışverişinde bulundu mu sizinle? Belki de soruyu genelleştirmek gerekir, Cemali yazarken nasıl bir yol izledi?

Zeynep Cemali ilk kitabı Ben, Çınar Ağacı ve Pufböreği'nden beri her kitabını editörlüğümüzle paylaşarak, tartışıp, birlikte düşünerek kurguladı, yazdı. Cemali bu açıdan da, edebiyatımızda örnek bir yazardır. Patenli Kız, Ballı Çörek Kafeteryası, Güzelce'de Bir Kaçak, Memo gibi bazı kitaplarında editörlüğümüzle sürekli daha sık iletişim içinde olurken Ankaralı, Çılgın Babam, Gül Sokağı'nın Dikenleri ya da Öykü Öykü Gezen Kedi kitaplarında yazma süreci öncesinde kurguyu editörlüğümüzle uzun boylu tartıştıktan sonra yazmaya çekilmiştir. Bütün kitaplarında editörlüğümüzle son derece yoğun, kararlı ve etkili çalıştı. Yazdığı birbirinden güzel, unutulmaz öykülerin ve romanların, okurla bu denli başarıyla buluşarak onlarca baskı yapmasında, onun kitaplarını ciddiye alan, yürekli yaklaşımının, yayıneviyle profesyonel işbirliğinin çok büyük bir rolü var. **Günışığı** Kitaplığı, Zeynep Cemali gibi usta, yüce gönüllü bir yazarın kitaplarını yayımlamaktan onur duyuyor.

- Başarılı bir kapak resmi seçimi var Cemali biliyor muydu bu kapağı? Niçin bu kapak?

Zeynep Cemali'nin bütün kitaplarının kapak ve iç tasarımları, değerli grafik sanatçısı, yayınevimizin sanat yönetmeni Huban Korman tarafından yenilendi. Hepimizi çok heyecanlandıran, romanı çok güzel hissettirdiğine inandığımız Ankaralı kitabının kapağı yeni tasarımın ilk uygulaması oldu. Zeynep'in göremediği ilk kitabının kapağı... Cemali'nin bütün kitapları yeni baskılarında yeni tasarımlarıyla yayımlanıyor bugünlerde. Çok yakın bir zamanda kitapları yeni yüzlerine kavuşacak. ■

www.maviselyener.com

Ankaralı/ Zeynep Cemali, **Günışığı** Kitaplığı, 197s, 2010, 10+ yaş